

“ขยะพลาสติก” ปัญหาระดับโลกที่ต้องเร่งจัดการ

ณิชา บุรณสิงห์

วิทยากรชำนาญการพิเศษ

กลุ่มงานบริการวิชาการ 3 สำนักวิชาการ

พลาสติกถือเป็นวัสดุสังเคราะห์ที่มีบทบาทอย่างมากในชีวิตประจำวันและมีแนวโน้มการใช้งานมากขึ้น เนื่องจากพลาสติกมีคุณสมบัติเบา แข็งแรง ทนทาน และราคาถูก สามารถผลิตให้มีรูปแบบต่าง ๆ ตามที่ต้องการได้ด้วยเทคโนโลยีการผลิตที่ก้าวหน้าและทันสมัย ทำให้ปัจจุบันมีผลิตภัณฑ์พลาสติกหลากหลายรูปแบบและมีสีสันสวยงามให้เลือกใช้อย่างมากมาย ด้วยคุณสมบัติที่โดดเด่นทำให้พลาสติกได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว เช่น ถุงพลาสติก ภาชนะบรรจุอาหาร ของเล่นเด็ก เฟอร์นิเจอร์ ส่งผลให้เกิดขยะพลาสติกในปริมาณมากขึ้น ขยะพลาสติกเป็นวัสดุที่ไม่สามารถย่อยสลายด้วยตัวเอง จากข้อมูลพบว่าโดยเฉลี่ย “ถุงพลาสติก” จะเป็นขยะที่มีปริมาณมากที่สุดและถูกทิ้งมากในทุก ๆ วันทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมืองและชุมชนขนาดใหญ่ รองลงมาจะเป็น “หลอดเครื่องดื่ม ฝาพลาสติก และภาชนะบรรจุอาหาร” ปัญหาขยะพลาสติกจำนวนมหาศาลนับวันยิ่งเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุก ๆ ปี ถึงแม้จะมีการตื่นตัวและรณรงค์ให้นำพลาสติกกลับมาใช้ใหม่ แต่เมื่อนำมาใช้ซ้ำหลายครั้งคุณภาพของพลาสติกด้อยลง อีกทั้งต้องคำนึงถึงความสะอาดและความปลอดภัย และเมื่อเปรียบเทียบปริมาณการนำเอาขยะพลาสติกกลับมาใช้ใหม่กับขยะพลาสติกที่ถูกทิ้งทั้งหมดในแต่ละวันยังถือว่าเป็นเพียงส่วนน้อยเท่านั้น

ปัจจุบันบางพื้นที่ขยะพลาสติกมากกว่าครึ่งจะถูกกำจัดด้วยกระบวนการที่ยังไม่ถูกวิธี และก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ คือ ปัญหาสุขภาพ ปัญหาเศรษฐกิจ และปัญหาสิ่งแวดล้อมทั้งทางตรงและทางอ้อมที่ส่งผลต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม เช่น การเผาโดยไม่มีการควบคุมอย่างเป็นระบบทำให้สารพิษที่อยู่ในพลาสติกกระจายในอากาศและปนเปื้อนในแหล่งน้ำ ดิน และอาหาร ทำให้คนส่วนใหญ่ได้รับสารพิษจากการสูดดม ฝัมน้ำ และรับประทานอาหารที่มีสารปนเปื้อน โดยเฉพาะการเผาพลาสติกประเภทพีวีซีจะทำให้เกิดสารไดออกซินส่งผลต่อระบบต่าง ๆ ในร่างกาย เช่น ก่อให้เกิดสารก่อมะเร็ง และรบกวนการทำงานของระบบฮอร์โมน หากมีการสะสมอยู่ในร่างกายของสตรีมีครรภ์มากอาจส่งผลกระทบต่อลูกในครรภ์ นอกจากนี้ยังเพิ่มความเสี่ยงของการเป็นโรคหัวใจ ระบบทางเดินหายใจ หอบหืด เกิดอาการผื่นคัน คลื่นไส้ ปวดหัว หรืออาจทำลายระบบประสาท ตับ ไต และระบบสืบพันธุ์ได้ แต่ถ้านำไปกองทิ้งกลางแจ้ง เมื่อเวลาผ่านไปถุงพลาสติกที่ถูกแสงแดดจะทำให้พลาสติกแตกออกเป็นชิ้นเล็ก ๆ และไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า จึงทำให้สารเคมีที่เป็นสารพิษในเศษพลาสติกเหล่านั้นจะแทรกซึมลงไปในพื้นที่ดินและแหล่งน้ำ และหากขยะพลาสติกถูกทิ้งในทะเลจะทำให้สัตว์ทะเลหลากหลายชนิดกินพลาสติกเข้าไปและเสียชีวิต สำหรับขยะพลาสติกนำไปฝังกลบจะใช้ระยะเวลาในการย่อยสลายนาน ประมาณ 450 ปี สิ่งสำคัญ คือ รัฐบาลต้องสูญเสียงบประมาณจำนวนมากในแต่ละปีในการจัดการขยะพลาสติก (“ภัยอันตรายจากขยะพลาสติก,” ม.ป.ป.)

องค์การสหประชาชาติ รายงานว่า “**ขยะพลาสติก**” ถือเป็นปัญหาใหญ่ระดับโลก โดยหลายประเทศทั่วโลกมีการออกกฎหมายห้ามใช้หรือเก็บภาษีพลาสติกเพื่อยกเลิกการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวทิ้ง สำหรับประเทศไทย กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รายงานข้อมูลใน พ.ศ. 2560 พบว่า มีปริมาณขยะถึง 27 ล้านตัน และเป็นขยะพลาสติกถึง 2 ล้านตัน โดยมีการใช้ถุงพลาสติกประมาณ 4.5 หมื่นล้านใบต่อปี และเมื่อเทียบกับข้อมูลของโครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ พบว่า ในแต่ละปีทั่วโลกมีการใช้ถุงพลาสติกมากถึง 5 แสนล้านใบ โดยเฉพาะครึ่งหนึ่งเป็นพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวทิ้ง (“ขยะพลาสติก ปัญหาระดับโลก,” 2562)

ตัวอย่างมาตรการในการดำเนินการจัดการขยะพลาสติกของแต่ละประเทศ

จากปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นทั่วโลกเกี่ยวกับอันตรายของขยะพลาสติก ทำให้หลายประเทศมีมาตรการในการดำเนินการ ดังนี้

1. สาธารณรัฐไอร์แลนด์

สาธารณรัฐไอร์แลนด์เป็นประเทศที่ลดการใช้ถุงพลาสติกได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการออกมาตรการเก็บภาษีถุงพลาสติกเอง ตั้งแต่ ค.ศ. 2002 (พ.ศ. 2545) และหากผู้บริโภคจะต้องการใช้ถุงพลาสติก จะต้องเป็นผู้จ่ายเงินซื้อถุงพลาสติก จากนโยบายดังกล่าวสามารถลดการใช้ถุงพลาสติกได้ถึงร้อยละ 90 และยังคงปริมาณขยะมูลฝอยได้จำนวนมาก ในอดีตสาธารณรัฐไอร์แลนด์เป็นประเทศผู้ผลิตพลาสติกมากที่สุดในยุโรปและประชาชนไอร์แลนด์ 1 คน จะผลิตขยะพลาสติกประมาณ 61 กิโลกรัมต่อปี

2. ราชาอาณาจักรเดนมาร์ก

ราชอาณาจักรเดนมาร์กเป็นประเทศแรก ๆ ของโลกที่ตระหนักถึงความสำคัญของการมีมาตรการกำกับดูแลการใช้ผลิตภัณฑ์พลาสติก และประสบความสำเร็จในการลดการใช้พลาสติกอย่างเห็นผลชัดเจน เช่น เก็บภาษีถุงพลาสติกจากผู้ค้าปลีก ตั้งแต่ ค.ศ. 2003 (พ.ศ. 2546) เพื่อกระตุ้นให้ร้านค้าปลีกต่าง ๆ คิดค่าธรรมเนียมถุงพลาสติกกับลูกค้า และกระตุ้นให้ผู้บริโภคใช้ถุงที่สามารถนำกลับมาใช้ได้ใหม่ (reusable bags) จากมาตรการดังกล่าวทำให้สามารถลดการใช้ถุงพลาสติกได้ถึงร้อยละ 66 นอกจากนี้มีระบบมัดจำค่าขวดพลาสติกเพิ่มจากราคาสินค้า ซึ่งเป็นกรกระตุ้นให้ผู้บริโภคนำขวดมาคืนเพื่อรวบรวมเข้าสู่ระบบรีไซเคิล และสามารถรีไซเคิลขวดพลาสติกได้ถึงร้อยละ 90 ของขวดพลาสติกที่รับคืนในระบบ

3. สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีมีการเก็บภาษีรีไซเคิลจากร้านค้าทุกร้านที่มีถุงพลาสติกให้แก่ลูกค้า รวมถึงมีระบบมัดจำค่าขวดพลาสติกเพื่อกระตุ้นให้ผู้บริโภคส่งคืนขวดเพื่อนำไปรีไซเคิล จากมาตรการดังกล่าวทำให้บริษัทเครื่องดื่มเลือกผลิตขวดที่สามารถใช้ซ้ำออกสู่ตลาด เพื่อช่วยลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ได้จำนวนมาก หลังจากการดำเนินนโยบายดังกล่าวมีการผลิตขวดพลาสติกในท้องตลาดเป็นขวดชนิดใช้ซ้ำได้ (multi-use bottles) ร้อยละ 64 และต่อมามีการใช้ขวดชนิดดังกล่าวลดลงเหลือร้อยละ 46 เนื่องจากใน ค.ศ. 2015 (พ.ศ. 2559) Coca Cola ได้ออกประกาศเลื่อนการใช้ขวดชนิดใช้ซ้ำได้ (multi-use bottles) ออกไปด้วยเหตุผลด้านค่าใช้จ่าย

4. ราชอาณาจักรสวีเดน

ราชอาณาจักรสวีเดนเป็นประเทศที่ประสบความสำเร็จในการรีไซเคิล โดยสามารถนำขยะมาใช้ใหม่ (reuse) ได้เกือบทั้งหมด มีเพียงร้อยละ 4 ที่ไม่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ นอกจากนี้ยังมีโครงการแปรรูปขยะเป็นพลังงานไฟฟ้า ซึ่งสามารถผลิตไฟฟ้าใช้ภายในประเทศได้ถึง 810,000 คริวเรือน โครงการดังกล่าวทำให้ขาดแคลนขยะในการแปรรูปเป็นพลังงานไฟฟ้า ราชอาณาจักรสวีเดนจึงต้องรับซื้อขยะจากประเทศต่าง ๆ รวมถึงประชาชนให้ความร่วมมือและมีวินัยในการจัดเก็บและคัดแยกขยะ พร้อมทั้งมีระบบมัดจำค่าขวดพลาสติกที่เรียกเก็บจากผู้บริโภค จากมาตรการดังกล่าวทำให้สามารถรีไซเคิลขวดพลาสติกได้ถึงร้อยละ 90 ของขวดพลาสติกทั้งหมด และปัจจุบันมีการกำกับดูแลเรื่องการใช้ถุงพลาสติก โดยกำหนดให้ผู้ผลิตและผู้บริโภครายงานปริมาณการผลิตและใช้ถุงพลาสติกต่อสำนักงานคุ้มครองสิ่งแวดล้อม (Swedish Environmental Protection Agency) และราชอาณาจักรสวีเดนกำลังเริ่มระบบมัดจำถุงพลาสติก 0.5 โครนาสวีเดน (1.86 บาทต่อใบ) โดยเมื่อผู้บริโภคนำถุงมาคืนจะได้รับเงินมัดจำคืน เพื่อป้องกันการทิ้งถุงพลาสติกโดยไม่จำเป็น

5. สหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกายังไม่มีการห้ามหรือเรียกเก็บภาษีถุงขยะพลาสติกทั่วประเทศ แต่มีมาตรการดังกล่าวเป็นบางรัฐเท่านั้น ได้แก่ ออสตินและบราวน์สวิลล์ รัฐเท็กซัส, บอสตัน รัฐแมสซาชูเซตส์, ชิคาโก รัฐอิลลินอยส์, ลอสแอนเจลิสและซานฟรานซิสโก รัฐแคลิฟอร์เนีย, ซีแอตเทิล รัฐวอชิงตัน, โบลเดอร์ รัฐโคโลราโด, มอนต์กอเมอรี รัฐแมริแลนด์, นิวยอร์ก รัฐนิวยอร์ก, พอร์ตแลนด์ รัฐเมน และวอชิงตันดีซี ใน ค.ศ. 2007 (พ.ศ. 2550) ซานฟรานซิสโกเป็นเมืองแรกของสหรัฐอเมริกาที่มีการห้ามใช้ถุงพลาสติกเด็ดขาด ซึ่งนโยบายดังกล่าวมีการผลักดันให้ประชาชนใช้ถุงที่สามารถใช้ซ้ำได้ โดยการวางขายถุงกระดาษที่สามารถย่อยสลายได้ไว้ที่จุดแคชเชียร์ จากนโยบายดังกล่าวทำให้สามารถลดมลพิษจากถุงพลาสติกได้ถึงร้อยละ 72 และวอชิงตันดีซีมีการเก็บภาษีถุงพลาสติก โดยภาษีที่เก็บได้ถูกนำเข้ากองทุนเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (The Anacostia River Clean Up and Protection Fund) ตั้งแต่ ค.ศ. 2009 (พ.ศ. 2552) ทั้งนี้ นโยบายดังกล่าวสามารถลดการใช้ถุงพลาสติกได้ถึงร้อยละ 85

6. สาธารณรัฐประชาชนจีน

สาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นประเทศที่มีประชากรมากที่สุดในโลกและมีอัตราการใช้ถุงพลาสติกสูงมาก ภายในหนึ่งวันจะมีการใช้ถุงพลาสติกประมาณ 3,000 ล้านใบ ก่อให้เกิดปริมาณขยะสูงถึง 3 ล้านตันต่อปี และต้องสูญเสียน้ำมันดิบเพื่อการผลิตถุงพลาสติกประมาณ 5 ล้านตันต่อปี และเมื่อ ค.ศ. 2008 (พ.ศ. 2551) รัฐบาลมีคำสั่งห้ามร้านค้าและห้างสรรพสินค้าจัดเตรียมถุงพลาสติกที่มีขนาดบางกว่า 0.25 มิลลิเมตรให้กับลูกค้า จากมาตรการดังกล่าวทำให้สามารถลดการใช้ถุงพลาสติกได้ถึง 40,000 ล้านใบ

สำหรับได้หวั่นประกาศมาตรการห้ามใช้ถุงพลาสติกและแก้วเครื่องดื่มที่ใช้ครั้งเดียวแล้วทิ้ง เมื่อ ค.ศ. 2018 (พ.ศ. 2561) และมาตรการดังกล่าวจะครอบคลุมทั้งหมดภายใน ค.ศ. 2030 (พ.ศ. 2573) นอกจากนี้ ค.ศ. 2019 (พ.ศ. 2562) ได้หวั่นจะงดการใช้หลอดในร้านอาหารและร้านเครื่องดื่ม และ ค.ศ. 2050 (พ.ศ. 2593)

หากประชาชนต้องการใช้หลอดพลาสติกจะต้องจ่ายเงินซื้อ นโยบายดังกล่าวจะทำให้ประชาชนในไต้หวันใช้พลาสติกลดลง

7. เครือรัฐออสเตรเลีย

เมื่อ ค.ศ. 2011 (พ.ศ. 2554) เครือรัฐออสเตรเลียมีการห้ามใช้ถุงพลาสติกชนิดพอลิเอทิลีน (Polyethylene: PE) ขนาดบางกว่า 35 ไมครอน (แบบใช้ครั้งเดียวทุกชนิด) โดยรัฐบาลณรงค์ให้ประชาชนใช้ถุงที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ (reusable bags) เพื่อลดผลกระทบที่จะมีต่อสิ่งแวดล้อม มาตรการดังกล่าวสามารถกำจัดขยะพลาสติกที่ส่งไปหลุมฝังกลบได้ถึง 1 ใน 3 จากปริมาณขยะเดิม ต่อมานำมาใช้ในรัฐควีนส์แลนด์ และรัฐเวสเทิร์นออสเตรเลีย จากมาตรการเดิมที่ห้ามใช้ถุงพลาสติกขนาดบางกว่า 35 ไมครอน เป็นห้ามใช้ถุงพลาสติกชนิดที่หนากว่าเดิมด้วย เนื่องจากยังพบว่ามียังมีปริมาณขยะถุงพลาสติกทั้งประเทศมีจำนวนมากกว่า 3.2 พันล้านตันต่อปี

8. สหราชอาณาจักร

สหราชอาณาจักรเป็นประเทศที่มีความตื่นตัวเกี่ยวกับการกำกับและดูแลการใช้พลาสติกอย่างจริงจัง เมื่อ ค.ศ. 2015 (พ.ศ. 2558) ประเทศอังกฤษมีการเก็บค่าธรรมเนียมถุงพลาสติกจากผู้บริโภคในร้านค้าใหญ่ ๆ ใบละ 5 เพนซ์ ซึ่งสามารถช่วยลดการใช้ถุงพลาสติกได้มากกว่าร้อยละ 80 และคาดว่าจะการลดการใช้ถุงพลาสติกจะมีประโยชน์ต่อด้านเศรษฐกิจอย่างมาก เช่น ลดงบประมาณค่ากำจัดขยะมูลฝอยได้ถึง 60 ล้านปอนด์ และลดการปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์ได้ 13 ล้านปอนด์ และในอนาคตประเทศอังกฤษมีแผนที่จะนำระบบมัดจำขวดพลาสติกมาใช้ รวมถึงเสนอให้ห้ามใช้หลอดดูดพลาสติก แห่งพลาสติกสำหรับคนกาแฟและก้านสำลีและหูอีกด้วย

9. สาธารณรัฐอินโดนีเซีย

รัฐบาลใช้งบประมาณถึง 1 พันล้านรูเปียห์ เมื่อ ค.ศ. 2016 (พ.ศ. 2559) เพื่อลดปริมาณขยะพลาสติก โดยรัฐบาลได้ทดลองเก็บภาษีถุงพลาสติก ถึงแม้ประชาชนจะไม่เห็นด้วยกับนโยบายดังกล่าวแต่เมื่อรัฐบาลดำเนินการสามารถลดปริมาณถุงพลาสติกในประเทศได้จำนวนมาก

10. ราชอาณาจักรกัมพูชา

รัฐบาลใช้วิธีเก็บเงินค่าถุงพลาสติกจากผู้บริโภค และมีการพิจารณาห้ามผลิต การนำเข้า และการจำหน่ายถุงพลาสติกขนาดบางกว่า 0.03 มิลลิเมตร และมีความกว้างน้อยกว่า 30 เซนติเมตร โดยราชอาณาจักรกัมพูชามีแผนเพื่อลดการใช้ถุงพลาสติกให้ได้ร้อยละ 50 ภายใน ค.ศ. 2019 (พ.ศ. 2562) และจะเก็บเงินค่าถุงพลาสติกเพิ่มขึ้นทั่วประเทศใน ค.ศ. 2020 (พ.ศ. 2563) (“อยากลดพลาสติกต้องทำยังไง? นโยบายจัดการพลาสติกแบบไหนที่ประเทศอื่นเขาทำกัน,” 2561)

11. ประเทศมาเลเซีย

รัฐบาลมีการรณรงค์ลดการใช้ถุงพลาสติก เช่น รัฐสลังงอมีการรณรงค์จัดทำ “โครงการไม่ใช้ถุงพลาสติกและบรรจุภัณฑ์พลาสติกที่ทำมาจากโพลิสไตรีนและโฟมทุกวันเสาร์” โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2560 พร้อมทั้งแก้กฎหมายเพื่อสนับสนุนนโยบายดังกล่าว โดยกำหนดให้ผู้ค้าปลีก เช่น พ่อค้าแม่ค้า ห้างสรรพสินค้า ซูเปอร์มาร์เก็ต ต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดเมื่อสมัครหรือต่ออายุใบอนุญาต

การประกอบธุรกิจ ทั้งนี้ หากผู้ซื้อต้องการใช้ถุงพลาสติกต้องชำระเงิน จำนวน 20 เซ็นต์ต่อถุงพลาสติก 1 ใบ ทั้งนี้ ประชาชนได้มีการแสดงความเห็นว่าการรณรงค์ไม่ใช้ถุงพลาสติกเฉพาะวันเสาร์ยังไม่เพียงพอ ในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมและลดภาวะโลกร้อน ดังนั้น จึงกำหนดให้เลิกใช้ถุงพลาสติกและผลิตภัณฑ์พลาสติกในอาคารและช่วงพิธีการสำคัญต่าง ๆ นอกจากนี้กรุงเทพมหานคร ภูเก็ต ภูเก็ต และรัฐยะโฮร์ ได้รณรงค์ตามนโยบายดังกล่าวเช่นเดียวกัน (“มาเลเซียรณรงค์ไม่ใช้ถุงพลาสติก,” 2559)

12. ประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นเป็นหนึ่งในประเทศที่ผลิตขยะพลาสติกต่อคนจำนวนมากที่สุดรองจากสหรัฐอเมริกา ดังนั้น รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสิ่งแวดล้อม เตรียมเสนอคณะรัฐมนตรีนำกฎหมายห้ามแจกถุงพลาสติก ในร้านค้าปลีก โดยวางแผนที่จะบังคับให้เรียกเก็บเงินจากถุงพลาสติกในร้านสะดวกซื้อ ร้านขายยา และห้างสรรพสินค้า เนื่องจากประเทศญี่ปุ่นต้องการที่จะต่อสู้กับมลพิษทางทะเลจากขยะพลาสติก โดยให้แต่ละร้านค้า เป็นผู้กำหนด และคาดว่าจะไม่เกิน 10 เยนต่อถุง ทั้งนี้ กระทรวงสิ่งแวดล้อมจะขอให้ผู้ค้าปลีกนำรายได้จากการเรียกเก็บเงินจากถุงพลาสติกมาช่วยมาตรการด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงการปลูกป่าและการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับมลพิษทางทะเล (“ญี่ปุ่นเตรียมห้ามร้านค้าให้ “ถุงพลาสติกฟรี” อยากรู้ต้องจ่ายเงิน หวังต่อสู้กับมลพิษทางทะเล,” 2562)

สำหรับประเทศไทย รัฐบาล พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ได้ให้ความสำคัญในเรื่องดังกล่าวเป็นลำดับต้น ๆ เพราะผลิตภัณฑ์พลาสติกมีบทบาทอย่างมากในชีวิตประจำวันและมีแนวโน้มการใช้งานมากขึ้น และไม่สามารถหลีกเลี่ยงสารพิษที่เกิดจากขยะพลาสติกได้ ทำให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนทั้งทางตรงและทางอ้อม จากข้อมูลของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รายงานว่า ปัจจุบันประเทศไทยใช้พลาสติกภายในประเทศจำนวนมากโดยในช่วง 10 ปี ที่ผ่านมา มีขยะพลาสติกเกิดขึ้นประมาณปีละ 2 ล้านตัน แต่กลับไปใช้ประโยชน์ประมาณปีละ 0.5 ล้านตัน ส่วนที่เหลือ 1.5 ล้านตันส่วนใหญ่เป็นเศษขยะพลาสติกที่ปนเปื้อน เช่น ถุงร้อน ถุงเย็นบรรจุอาหาร ถุงหูหิ้ว เป็นต้น การย่อยสลายของขยะพลาสติกต้องใช้เวลาในการย่อยสลายนับหลายร้อยปี ทำให้สิ้นเปลืองงบประมาณและพื้นที่ในการฝังกลบ รวมถึงปัญหาขยะลอยในแม่น้ำลำคลอง ส่งผลกระทบต่อ การอุดตันตามประตูระบายน้ำและปัญหาขยะพลาสติกลงสู่ท้องทะเล ส่งผลกระทบต่อสัตว์ทะเล (“อีก 12 ปี “ขยะพลาสติก” หมดไปจากไทย,” 2562) ดังนั้น จึงมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเร่งหาแนวทางเพื่อลดปริมาณขยะพลาสติกที่มีอยู่ในปัจจุบัน กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงนำเสนอร่างแผนการจัดการขยะพลาสติก พ.ศ. 2561-2573 โดยกรมควบคุมมลพิษจัดทำร่างแผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะพลาสติกให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 12 มีนาคม 2562 โดยสาระสำคัญของแผนเป็นการบูรณาการระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อใช้เป็นกรอบนโยบายการบริหารจัดการขยะพลาสติกในภาพรวมของประเทศ และเป็นกรอบแนวทางการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะพลาสติกแบบบูรณาการของหน่วยงานต่าง ๆ โดยให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงมหาดไทย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมกันรณรงค์และประชาสัมพันธ์ให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการลดการใช้

วัสดุที่ผลิตขึ้นจากพลาสติก โดยมีการกำหนดมาตรการจูงใจบริษัท ห้างร้าน และสถานประกอบการต่าง ๆ เพื่อลดปริมาณการใช้วัสดุที่ผลิตจากพลาสติก

ขั้นตอนแผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะพลาสติก พ.ศ. 2561-2573 ของประเทศไทย

1. พ.ศ. 2562 ยกเลิกการใช้พลาสติก จำนวน 3 ชนิด ได้แก่

- 1) พลาสติกหุ้มฝาขวดน้ำดื่ม
- 2) พลาสติกผสมสารอ็อกโซ่ ได้แก่ สารที่มีส่วนผสมของพืชและมีน้ำมันปิโตรเคมีในกระบวนการผลิตไมโครบีด (Microbead)
- 3) พลาสติกประเภทสารโพเอทิลีน ขนาดเล็กกว่า 5 มิลลิเมตรหรือเล็กกว่าเม็ดทราย ซึ่งกำจัดได้ยาก

2. พ.ศ. 2565 ยกเลิกการใช้พลาสติก จำนวน 4 ชนิด ได้แก่

- 1) พลาสติกประเภทหุ้หิ้ว ขนาดความหนา 36 ไมครอน
- 2) กล่องโฟมบรรจุอาหาร
- 3) แก้วพลาสติก
- 4) หลอดดูดพลาสติก ยกเว้นในกรณีที่เป็นสำหรับผู้สูงอายุ ผู้ป่วย และเด็ก

3. พ.ศ. 2570 การนำขยะพลาสติกเป้าหมายกลับมาใช้ประโยชน์ ร้อยละ 100 โดยจะมีการศึกษาและกำหนดประโยชน์ และส่วนที่เป็นประโยชน์กลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ หรือนำไปเป็นพลังงาน

ทั้งนี้ การดำเนินงานให้คำนึงถึงความสอดคล้องกับกรอบแนวคิดการจัดการขยะพลาสติกตลอดวงจรชีวิตของพลาสติกตั้งแต่ขั้นตอนการออกแบบและการผลิต โดยออกแบบเชิงนิเวศเศรษฐกิจ (Eco Design) คือ วิธีการออกแบบอย่างครบวงจรเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติและหลีกเลี่ยงผลกระทบที่จะทำลายสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีการจัดการพลาสติกในขั้นตอนการบริโภคและหลังการบริโภค เช่น การคัดแยก การเก็บขน การนำกลับไปใช้ประโยชน์ และการกำจัด รวมทั้งใช้แนวทาง 3R ได้แก่ การลดการใช้ (Reduce) การใช้ซ้ำ (Reuse) และการนำมาแปรรูปใช้ใหม่ (Recycle) นอกจากนี้ ให้มีการประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดของเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) โดยนำพลาสติกกลับเข้าสู่ระบบกระบวนการผลิต เพื่อให้เกิดความคุ้มค่าของทรัพยากรให้ครบวงจรทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ และให้ผู้ผลิตมีส่วนร่วมในการจัดการขยะพลาสติก โดยใช้หลักการ Extended Producer Responsibility ซึ่งเป็นแนวคิดให้ผู้ประกอบการเป็นผู้รับผิดชอบสินค้าและผลิตภัณฑ์ตลอดวัฏจักรชีวิตของพลาสติก (“แผน 12 ปี จัดการพลาสติก เลิกใช้ “7 ชนิด” ภายในปี 65,” 2562)

บทสรุปและข้อเสนอแนะจากผู้ศึกษา

ผลิตภัณฑ์พลาสติกมีบทบาทอย่างมากในชีวิตประจำวันและมีแนวโน้มการใช้งานอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดขยะพลาสติกในปริมาณมากขึ้นและเป็นปัญหาที่ต้องดำเนินการแก้ปัญหาอย่างเร่งด่วน เนื่องจากพลาสติกบางชนิดไม่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้หรือนำกลับมาใช้ใหม่น้อยมาก นอกจากนี้กระบวนการผลิตและการกำจัดยังปล่อยสารพิษสู่อากาศ ดิน และน้ำ ทำให้เกิดภาวะมลพิษและเกิดภาวะโลกร้อนตามมาส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนและสิ่งแวดล้อม ถึงแม้จะมีการณรงค์และประชาสัมพันธ์ลดการใช้ถุงพลาสติก

อย่างต่อเนื่องก็ตาม จากปัญหาดังกล่าวที่เกิดขึ้นทั่วโลกเกี่ยวกับอันตรายของขยะพลาสติก ทำให้หลายประเทศให้ความสำคัญและมีมาตรการต่าง ๆ ในการดำเนินการ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เช่น การเก็บภาษีถุงพลาสติก คิดค่าธรรมเนียมถุงพลาสติกกับลูกค้า การเก็บค่ามัดจำขวดพลาสติกเพื่อรวบรวมนำไปรีไซเคิล มาตรการห้ามใช้ถุงพลาสติกและแก้วเครื่องดื่มที่ใช้ครั้งเดียวแล้วทิ้ง เป็นต้น

จากปัญหาดังกล่าว ประเทศไทยจึงให้ความสำคัญและเร่งหาแนวทางเพื่อลดปริมาณขยะพลาสติกที่มีอยู่ในปัจจุบัน และมอบหมายให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมมลพิษ นำเสนอร่างแผนการจัดการขยะพลาสติก พ.ศ. 2561-2573 เพื่อเป็นกรอบนโยบายการบริหารจัดการขยะพลาสติกในภาพรวมของประเทศ และเป็นกรอบแนวทางการจัดทำแผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะพลาสติก พ.ศ. 2561-2573 เพื่อบูรณาการการดำเนินการของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ให้องค์กรที่เกี่ยวข้องร่วมกันรณรงค์และประชาสัมพันธ์ให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการลดการใช้วัสดุที่ผลิตขึ้นจากพลาสติก พร้อมทั้งมีมาตรการจูงใจบริษัท ห้างร้าน และสถานประกอบการต่าง ๆ เพื่อลดปริมาณการใช้วัสดุที่ผลิตจากพลาสติก และช่วยลดปัญหามลพิษต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในระยะยาว แต่สิ่งสำคัญที่จะทำให้การลดการใช้พลาสติกประสบความสำเร็จ คือ ความร่วมมือของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การดำเนินการให้เป็นไปตามแผนอย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้

1. ภาครัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรประชาสัมพันธ์ ให้ความรู้ และคำปรึกษา เพื่อให้ทุกภาคส่วนได้นำแนวทางเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) มาปรับใช้อย่างจริงจัง รวมถึงต้องปฏิบัติตามกฎหมายและแผนงานอย่างเคร่งครัด เพื่อลดงบประมาณในการกำจัดพลาสติก มีการควบคุมดูแลให้ทุกภาคส่วนตระหนักถึงความสำคัญของภัยร้ายจากขยะพลาสติกที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนและสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งสร้างทัศนคติที่ดีและความเข้าใจในเรื่องการจัดการหรือการคัดแยกขยะที่ถูกต้องให้กับประชาชนอย่างต่อเนื่อง

2. ภาคเอกชน ผู้ประกอบการควรปรับเปลี่ยนหรือใช้เทคโนโลยีผลิตนวัตกรรมในการออกแบบบรรจุภัณฑ์จากวัสดุธรรมชาติที่ย่อยสลายได้ ทำให้ลดต้นทุนในการผลิตหรือลดการใช้พลังงาน (น้ำมันดิบ) ในการผลิตพลาสติก พร้อมทั้งหาแนวทางร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาในการลดการใช้พลาสติกตามแผนการจัดการขยะพลาสติก พ.ศ. 2561-2573 อย่างยั่งยืนและให้บรรลุตามเป้าหมาย

3. ภาคประชาชน ผู้บริโภคควรตระหนักถึงความสำคัญและหลีกเลี่ยงสิ่งของหรือผลิตภัณฑ์ที่จะก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม และปรับเปลี่ยนความคิดในการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า หรือบริโภคสินค้าที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่ารัฐบาลจะมีการจัดทำแผนการจัดการขยะพลาสติก พ.ศ. 2561-2573 เพื่อนำไปสู่แผนการปฏิบัติอย่างครอบคลุม โดยต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อให้การแก้ไขปัญหาดังกล่าวเป็นไปตามแผนการปฏิบัติงานอย่างเคร่งครัดและเป็นรูปธรรมจึงจะประสบความสำเร็จ แต่หากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องละเลยหรือขาดการตระหนักรู้และไม่คำนึงถึงผลเสียในเรื่องดังกล่าวก็ยังคงเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขอีกต่อไป

บรรณานุกรม

- ขยะพลาสติก ปัญหาระดับโลก. (1 พฤษภาคม 2562). กรุงเทพฯธุรกิจ. สืบค้น 2 พฤษภาคม 2562 จาก <http://www.bangkokbiznews.com/news/detail/820466>
- ญี่ปุ่นเตรียมห้ามร้านค้าให้ “ถุงพลาสติกฟรี” อยากรู้ได้ต้องจ่ายเงิน หวังต่อสู้กับมลพิษทางทะเล. (2562). สืบค้น 6 มิถุนายน 2562 จาก <https://positioningmag.com/1232977>
- แผน 12 ปี จัดการพลาสติก เลิกใช้ “7 ชนิด” ภายในปี 65. (18 เมษายน 2662). กรุงเทพฯธุรกิจ, น. 16.
- ภัยอันตรายจากขยะพลาสติก. (ม.ป.ป.). สืบค้น 19 เมษายน 2562 จาก https://www.ditp.go.th/contents_attach/160293/160293.pdf
- มาเลเซียรณรงค์ไม่ใช้ถุงพลาสติก. (2559). สืบค้น 22 เมษายน 2562 จาก https://www.ditp.go.th/contents_attach/160293/160293.pdf
- อยากลดพลาสติกต้องทำยังไง? นโยบายจัดการพลาสติกแบบไหนที่ประเทศอื่นเขาทำกัน. (2561). สืบค้น 19 เมษายน 2562 จาก <https://thematter.co/pulse/plastic-policy-in-other-country/53099>
- อีก 12 ปี “ขยะพลาสติก” หมดไปจากไทย. (2562) สืบค้น 5 มิถุนายน 2562 จาก <https://www.pptvhd36.com>